

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр. Перемоги, 10, м.Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96

E - mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Педагогічним працівникам і керівникам закладів освіти, органам місцевого самоврядування та місцевим державним адміністраціям

Щодо нагальних питань впровадження Закону України «Про повну загальну середню освіту»

Шановні колеги!

16 січня 2020 року Верховною Радою України прийнято новий Закон України «Про повну загальну середню освіту», який набрав чинності 18 березня 2020 року.

За наведеними нижче посиланнями можна ознайомитися як із самим Законом, розміщеним на сайті Верховної Ради України, так і з ключовими новелами Закону – на офіційному вебсайті Міністерства:

[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20;](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20)

[https://mon.gov.ua/ua/news/prijnyato-novij-zakon-pro-povnu-zagalnu-serednyu-osvitu-za-progolosuvali-450-nardepiv.](https://mon.gov.ua/ua/news/prijnyato-novij-zakon-pro-povnu-zagalnu-serednyu-osvitu-za-progolosuvali-450-nardepiv)

Варто пам'ятати, що відповідно до статті 68 Конституції України кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. **Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності!**

Тому, щоб не потрапляти в незрозумілі чи неприємні ситуації рекомендуємо почитати і знати прийняті Верховною Радою України закони, зокрема Закони України «Про освіту» і «Про повну загальну середню освіту».

Основні складні і важливі питання реалізації Закону України «Про освіту» були роз'яснені в листі Міністерства № 1/9-554 від 13.10.2017 р., з яким можна ознайомитися, розшукавши його в мережі Інтернет. Переважна більшість окреслених в листі питань залишаються актуальними і на сьогодні.

Враховуючи те, що Закон України «Про повну загальну середню освіту» (далі – Закон) містить багато новацій, передбачає суттєве реформування мережі закладів загальної середньої освіти, збільшує їхню автономію, містить відсильні норми, прикінцеві та перехідні положення, а деякі норми потребують негайного практичного застосування, Міністерство освіти і науки України надає такі роз'яснення і рекомендації стосовно механізму реалізації окремих положень Закону. За потреби будуть надані додаткові роз'яснення та рекомендації.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

№1/9-201 від 08.04.2020

7645509422

I. Про логіку побудови і змісту Закону

Закон є спеціальним стосовно загального, базового Закону України «Про освіту», що був прийнятий Верховною Радою України у 2017 році та визначив загальні принципи, засади, інструменти та механізми функціонування всієї системи освіти, у тому числі системи загальної середньої освіти.

Закон України «Про освіту» є основою (фундаментом) для усіх інших спеціальних законів, і його норми є нормами прямої дії стосовно функціонування будь-якої системи освіти, у тому числі системи загальної середньої освіти, і не потребують ані дублювання, ані відсилання.

Згідно з правилами нормопроектувальної техніки одні і ті ж норми і положення не мають дублюватися в різних законах. Саме тому в усіх випадках, де можливо було уникати дублювання норм без втрати логіки, послідовності і цілісності викладу положень спеціального Закону, були прописані відповідні відсилні положення до Закону України «Про освіту» (наприклад, відповідно до частини третьої статті 3 Закону «державна політика та освітня діяльність у сфері загальної середньої освіти ґрунтуються на засадах та принципах, визначених Законом України «Про освіту»; «система та механізми забезпечення академічної доброчесності в закладах освіти формуються відповідно до Закону України «Про освіту» з урахуванням особливостей, визначених цим Законом» (частина друга статті 43 Закону) тощо).

Отже, суспільні відносини, що складаються в системі загальної середньої освіти, регулюються як Законом України «Про повну загальну середню освіту», так і Законом України «Про освіту». Тому норми Закону України «Про освіту» в багатьох випадках безпосередньо мають застосовуватися під час діяльності закладів загальної середньої освіти, їх органів управління, учасників освітнього процесу тощо, якщо тільки Закон України «Про повну загальну середню освіту» не врегулював відповідні суспільні відносини в інший спосіб. Варто знати, що при колізії (явній суперечності) норм базового Закону «Про освіту» і норм спеціального Закону «Про повну загальну середню освіту» **пріоритет у правозастосуванні мають норми спеціального Закону.**

II. Людино- і дитиноцентризм в Законі (ціннісний аспект)

Як в Законі України «Про освіту», так і в Законі України «Про повну загальну середню освіту» достатньо багато уваги приділено питанням безпеки, добробуту, фізичного та психічного здоров'я дітей. Враховуючи це, засновникам, директорам і педагогічним працівникам шкіл варто знати, що:

1) у Законі вперше сформульоване визначення безпечного освітнього середовища, як сукупності умов у закладі освіти, що **унеможливлюють** заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності,

ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможлиблюють вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин (підпункт 1 пункту 1 статті 1 Закону);

2) відповідно до частини другої статті 10 Закону на кожному рівні повної загальної середньої освіти освітній процес організовується в безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб;

3) згідно з частиною третьою статті 12 Закону кількість учнів у навчальних приміщеннях закладів освіти має відповідати вимогам санітарного законодавства та не може порушувати права учнів (педагогічних працівників) на належні, безпечні та здорові умови навчання (праці);

4) відповідальність за **організацію** харчування учнів у закладах освіти незалежно від підпорядкування, типу і форми власності, додержання вимог санітарного законодавства, законодавства про безпечність та якість харчових продуктів покладається на засновників та керівників відповідних закладів освіти (частина шоста статті 20 Закону). Організація харчування учнів має відбуватися з дотриманням вимог чинного законодавства;

5) відповідно до частини першої статті 21 Закону заклад освіти створює безпечне освітнє середовище з метою забезпечення належних і безпечних умов навчання, виховання, розвитку учнів, а також формує у них гігієнічні навички та засади здорового способу життя;

б) одним з основних обов'язків керівника закладу загальної середньої освіти, що закріплені Законом, є обов'язок створювати в закладі загальної середньої освіти безпечне освітнє середовище, забезпечувати дотримання вимог щодо охорони дитинства, охорони праці, вимог техніки безпеки (частина четверта статті 38 Закону).

При цьому, варто звернути увагу на те, що Закон України «Про освіту» (зі змінами від 18.12.2018 р.) містить багато норм, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти. Ці норми засновник (уповноважений ним орган чи уповноважена особа), адміністрація та педагогічні працівники школи мають знати і виконувати. Зокрема, відповідно до частини другої статті 25 Закону «Про освіту» саме засновник закладу освіти або уповноважена ним особа здійснює контроль за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти; розглядає скарги про відмову у реагуванні на випадки булінгу (цькування) за заявами здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та приймає рішення за результатами розгляду таких скарг; **сприяє створенню безпечного освітнього середовища в закладі освіти** та вживає заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг (цькування), стали його свідками або постраждали від булінгу.

Отже, питання безпеки, добробуту та здоров'я дітей (як фізичного, так і психічного) має бути одним з пріоритетних в закладі освіти, адже у нездоровій

атмосфері чи небезпечному освітньому середовищі складно забезпечити здобуття дітьми якісної освіти.

Закон також спонукає до формування в школі педагогіки партнерства, зобов'язуючи педагогічних працівників дотримуватися принципів дитиноцентризму та педагогіки партнерства у відносинах з учнями та їхніми батьками. Результати міжнародного дослідження PISA чітко засвідчують і підтверджують, що високі результати навчання учнів мають країни, педагогічні працівники яких впровадили педагогіку партнерства («здорові стосунки співпраці») не лише між вчителями і учнями, вчителями і батьками учнів, а й між адміністрацією школи та вчителями і між самими вчителями.

В основі педагогіки партнерства лежить розуміння і визнання іншої особи (вчителя, батька, учня тощо) як рівноправного суб'єкта, поваги до особистості (у тому числі особистості учня/учениці), визнання її прав, визнання права на іншу думку і свободи її вираження тощо.

Тому створення в кожній школі здорового і безпечного освітнього середовища, здорової атмосфери на засадах рівності, доброчесності, недискримінації має бути передумовою високих результатів навчання учнів.

III. Щодо безоплатності здобуття повної загальної середньої освіти

Враховуючи наявні, на жаль, в Україні непоодинокі приклади дискримінації дітей/учнів і їхніх батьків за майновою ознакою (тобто, залежно від внесення чи невнесення систематичних «добровільних» внесків за зарахування до закладу освіти, за різні активності під час освітнього процесу, за навчання в комунальній школі за «платною» освітньою програмою тощо), Міністерством зазначене питання було детально роз'яснено ще в листі від 10 серпня 2018 року № 1/11-8477, який також можна знайти в мережі Інтернет і варто ще раз перечитати для уникнення непорозумінь.

Закон «Про повну загальну середню освіту» також містить положення, які спонукають до зміни суспільних відносин між учасниками освітнього процесу в напрямі ліквідації дискримінації за будь-якою ознакою, зокрема:

жоден учасник освітнього процесу не повинен зазнавати жодних форм дискримінації, зокрема мати будь-які обмеження в освітньому процесі або у праві брати участь у заходах, що проводяться в закладі освіти, у тому числі на підставі надання чи ненадання благодійної допомоги закладу освіти (частина четверта статті 7 Закону);

державні, комунальні заклади загальної середньої освіти не можуть надавати (повністю чи частково) платні освітні послуги для досягнення їх учнями результатів навчання (компетентностей), визначених державними стандартами (абзац другий частини п'ятої статті 59 Закону);

у державних і комунальних закладах освіти **під час освітнього процесу, що забезпечує досягнення результатів навчання, передбачених освітньою програмою закладу освіти, не можуть проводитися платні заходи чи надаватися платні послуги** (абзац третій частини п'ятої статті 59 Закону);

учні та їхні батьки можуть отримувати в закладі загальної середньої освіти платні освітні та інші послуги **виключно на добровільних засадах** (абзац четвертий частини п'ятої статті 59 Закону).

Звертаємо увагу на те, що відповідно до частини третьої статті 78 Закону України «Про освіту» державні та комунальні заклади освіти мають право надавати платні освітні та інші послуги, перелік яких затверджує Кабінет Міністрів України. Засновники відповідних закладів освіти мають право затверджувати переліки платних освітніх та інших послуг, що не увійшли до переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України. Перелік платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, на сьогодні визначений постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 року № 796 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-%D0%BF>). Крім того, відповідно до вимог частини другої статті 30 Закону України «Про освіту» заклади освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності, зобов'язані забезпечувати на своїх вебсайтах (у разі їх відсутності - на вебсайтах своїх засновників) відкритий доступ до ряду інформації та документів, серед яких є і «перелік додаткових освітніх та інших послуг, їх вартість, порядок надання та оплати». Отже, державні і комунальні заклади освіти мають право надавати лише ті платні послуги, які визначені Урядом або затверджені їхніми засновниками, а перелік таких платних послуг в обов'язковому порядку має бути оприлюднений на вебсайті закладу освіти або вебсайті засновника такого закладу освіти.

IV. Щодо переведення педагогічних працівників, яким виплачується пенсія за віком, з безстрокових трудових договорів на строкові

1. Відповідно до підпункту 2 пункту 3 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону «набрання чинності цим Законом є підставою для припинення безстрокового трудового договору з педагогічними працівниками державних і комунальних закладів загальної середньої освіти, яким виплачується пенсія за віком, згідно з пунктом 9 частини першої статті 36 Кодексу законів про працю України. **До 1 липня 2020 року керівники державних і комунальних закладів загальної середньої освіти зобов'язані припинити безстрокові трудові договори з педагогічними працівниками таких закладів освіти, яким виплачується пенсія за віком, з одночасним укладенням з ними трудових договорів строком на один рік.** У разі незгоди з продовженням трудових відносин на умовах строкового трудового договору педагогічні працівники, яким виплачується пенсія за віком, звільняються згідно з пунктом 9 частини першої статті 36 Кодексу законів про працю України. Після закінчення строку трудового договору з такими педагогічними працівниками можуть укладатися строкові трудові договори відповідно до абзацу третього частини другої статті 22 цього Закону».

Отже, Закон передбачає не «звільнення» педагогічних працівників, яким виплачується пенсія за віком, а визначає механізм їх **переведення** з безстрокових трудових договорів на строкові на один рік, після закінчення

строку дії яких можуть укладатися нові договори строком від 1 до 3 років відповідно до абзацу третього частини другої статті 22 Закону (Закон не визначає кількість разів переукладення таких договорів). Педагогічний працівник, який отримує пенсію за віком, може бути звільнений до 1 липня 2020 року лише у випадку небажання продовжувати свою педагогічну діяльність на основі строкового трудового договору.

Зважаючи на практику застосування трудового законодавства, рекомендуємо повідомити працівника про його переведення на строковий трудовий договір не пізніше ніж за два місяці до дня видання наказу про його переведення (але не пізніше 30 квітня). Таке повідомлення може відбуватися у будь-який зручний і доступний спосіб, у тому числі шляхом надсилання на адресу педагогічного працівника рекомендованого листа з повідомленням про вручення. Наказ про переведення видається керівником закладу освіти **виключно на підставі згоди працівника** на продовження трудових відносин на умовах строкового трудового договору. Така «згода» має бути надана шляхом написання педагогічним працівником відповідної письмової заяви, або шляхом підписання ним письмового строкового трудового договору (у разі, якщо керівник закладу освіти запропонував підписання такого договору), або в будь-який інший зручний спосіб, **погоджений** між педагогічним працівником і керівником закладу освіти. У разі ж не надання педагогічним працівником до 1 липня 2020 року відповідної письмової згоди на продовження трудових відносин на умовах строкового трудового договору керівник закладу освіти має звільнити такого педагогічного працівника на підставі пункту 9 частини першої статті 36 Кодексу законів про працю України у зв'язку з відмовою продовжувати трудові відносини на умовах строкового трудового договору.

2. Відповідно до абзацу третього частини другої статті 22 Закону педагогічні працівники державних і комунальних закладів загальної середньої освіти, які досягли пенсійного віку та яким виплачується пенсія за віком, **працюють** на основі трудових договорів, що укладаються строком від одного до трьох років. Це означає, що при досягненні педагогічним працівником пенсійного віку та отримання ним пенсії за віком керівник закладу освіти має перевести такого працівника з безстрокового трудового договору на строковий відповідно до зазначеної вище процедури.

3. Відповідно до абзацу дев'ятого частини третьої статті 38 Закону України «Про повну загальну середню освіту» керівник закладу загальної середньої освіти має право укладати угоди (договори, контракти) з фізичними та/або юридичними особами відповідно до своєї компетенції. У разі використання керівником закладу освіти зазначеного права варто пам'ятати, що згідно з пунктом 3 частини першої статті 24 Кодексу законів про працю України контракт укладається виключно у письмовій формі.

Основні положення щодо змісту та порядку укладання контрактів визначені наразі Положенням про порядок укладання контрактів при прийнятті (найманні) на роботу працівників, затвердженим постановою Уряду від 19.03.1994 р. № 170, (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/170-94-%D0%BF>)

(далі – Положення), та у типовій формі контракту з працівником, затвердженій наказом Мінпраці від 15.04.1994 р. № 23 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0084-94>).

Варто звернути увагу на те, що відповідно до статті 9 Кодексу законів про працю України умови договорів про працю, які погіршують становище працівників порівняно з законодавством України про працю, є недійсними. Також згідно з пунктом 5 Положення умови контракту, що погіршують становище працівника порівняно з чинним законодавством, угодами і колективним договором, вважаються недійсними.

Додатково акцентуємо увагу на тому, що відповідно до підпункту 9 пункту 3 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону «після набрання чинності цим Законом розмір заробітної плати педагогічних працівників не може зменшитися, якщо ці працівники продовжують обіймати відповідні посади, виконувати відповідні обов'язки та зберігають відповідну кваліфікаційну категорію». Крім того, згідно з частиною третьою статті 24 Закону педагогічна діяльність вчителя може включати також «інші види педагогічної (навчальної, виховної, методичної, організаційної) діяльності, передбачені цим Законом та іншими актами законодавства, **трудоим договором** та/або посадовою інструкцією. За інші види педагогічної діяльності законодавством, **засновником та/або закладом освіти** можуть встановлюватися доплати. Також відповідно до пункту 13 Положення у контракті може бути передбачено додаткові пільги, гарантії та компенсації, не встановлені чинним законодавством, за рахунок коштів роботодавця.

Згідно з пунктом 19 Положення контрактом може бути встановлено додаткові гарантії працівникові на випадок дострокового припинення контракту з незалежних від працівника причин.

4. Відповідно до статті 241¹ Кодексу законів про працю України строк, обчислюваний роками, закінчується у відповідні місяць і число останнього року строку. Якщо останній день строку припадає на святковий, вихідний або неробочий день, то днем закінчення строку вважається найближчий робочий день.

V. Щодо укладення контрактів з директорами закладів загальної середньої освіти

1. Ще Законом України «Про освіту» (частина друга статті 25) було визначено, що засновник закладу освіти або уповноважена ним особа «укладає **строковий трудовий договір (контракт) з керівником закладу освіти**, обраним (призначеним) у порядку, встановленому законодавством та установчими документами закладу освіти», а також «розриває строковий трудовий договір (контракт) з керівником закладу освіти з підстав та у порядку, визначених законодавством та установчими документами закладу освіти». Ця норма є загальною для всіх засновників усіх закладів освіти, якщо інше не зазначено в спеціальному законі. Таким чином, з 28 вересня 2017 року з УСiМА новими керівниками УСiХ закладів освіти всіх рівнів засновники мали вже укладати контракти.

Питання щодо укладання строкових трудових угод (контрактів) з керівниками закладів освіти, з якими були укладені **безстрокові** трудові угоди до набрання чинності Законом України «Про освіту», вирішувалося в кожному випадку окремо між засновником і керівником закладу освіти відповідно до законодавства.

2. Згідно з підпунктом 1 пункту 3 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону «набрання чинності цим Законом є підставою для припинення безстрокового трудового договору з керівниками державних і комунальних закладів загальної середньої освіти згідно з пунктом 9 частини першої статті 36 Кодексу законів про працю України. До 1 липня 2020 року засновники державних і комунальних закладів загальної середньої освіти або уповноважені ними органи зобов'язані припинити безстрокові трудові договори з керівниками таких закладів **та одночасно укласти з ними** (за їх згодою) трудові договори строком **на шість років** (з керівниками, які отримують пенсію за віком, – **на один рік**) **без проведення конкурсу**. У разі їх незгоди з продовженням трудових відносин на умовах строкового трудового договору – звільнити їх згідно з пунктом 9 частини першої статті 36 Кодексу законів про працю України. Після завершення строку трудового договору такі особи мають право обиратися на посаду керівника того самого закладу освіти на ще один строк відповідно до статті 39 цього Закону». З особою, яка отримує пенсію за віком, але стала переможцем конкурсу, контракт укладається строком на шість років (або на два роки, якщо ця особа обійматиме посаду керівника закладу загальної середньої освіти вперше). Досягнення пенсійного віку керівником закладу освіти, з яким укладено контракт на визначений строк, не є підставою дострокового припинення строку дії контракту.

Всі інші питання щодо процедури переведення на контракт викладено вище.

Щодо змісту контрактів з директорами закладів загальної середньої освіти

Крім тих питань, що окреслені вище, варто звернути увагу на те, що відповідно до статті 39 Закону додатковими підставами для дострокового звільнення керівника закладу загальної середньої освіти, **які повинні бути передбачені у трудовому договорі**, є:

- порушення вимог цього Закону щодо мови освітнього процесу;
- порушення вимог статей 30 і 31 Закону України «Про освіту»;
- порушення прав учнів чи працівників, встановлене рішенням суду, яке набрало законної сили;
- систематичне неналежне виконання інших обов'язків керівника, визначених цим Законом;
- неусунення у визначений строк порушень вимог законодавства, виявлених під час інституційного аудиту чи позапланового заходу державного нагляду (контролю).

У цьому контексті варто також звернути увагу на те, що Законом внесені зміни і до Закону України «Про освіту», зокрема, частина третя статті 31 Закону України «Про освіту», що визначає особливості відносин між

зкладами освіти та політичними партіями (об'єднаннями), викладена в новій редакції і містить перелік заборон, дотримання яких варто забезпечувати у будь-якому закладі освіти.

4. Відповідно до частини першої статті 38 Закону «керівником закладу загальної середньої освіти може бути особа, яка ... **пройшла конкурсний відбір та визнана переможцем конкурсу відповідно до цього Закону**». Це положення Закону застосовується до тих осіб, які претендують на зайняття вакантних посад керівників закладів загальної середньої освіти після набрання чинності цим Законом. При цьому Закон не дає будь-яких переваг особам, які обіймали посаду керівника закладу освіти до набрання чинності Законом і наразі продовжують обіймати зазначену посаду. Після завершення строку дії контракту такі особи беруть участь у конкурсному відборі на загальних засадах. Згідно з абзацом першим частини дванадцятої статті 39 Закону після закінчення строку, на який укладено строковий трудовий договір, трудові відносини припиняються **та не можуть бути продовжені на невизначений строк**. Таким чином, будь-які форми «переукладення» строкових трудових договорів без проходження конкурсного відбору Законом заборонені.

Засновникам закладів освіти слід звернути увагу на те, що конкурсний відбір потрібно організовувати відповідно до вимог статті 39 Закону, в якій доволі **детально** виписана нова процедура. Зокрема, варто звернути увагу на формування складу конкурсних комісій, що мають складатися з представників трьох сторін – засновника (як правило, це місцеві ради різних рівнів), держави (в особі представників місцевої державної адміністрації або Державної служби якості освіти України – державних службовців) та представників інститутів громадянського суспільства. Всі три сторони входять до складу конкурсної комісії **на паритетних засадах**, що означає однакову (рівну) кількість представників від кожної сторони. Мінімальна кількість представників від кожної сторони – 2 особи, а максимальна – 5 осіб. Загальний склад конкурсних комісій – від 6 до 15 осіб.

5. Згідно з підпунктом 4 пункту 3 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону з **дня** набрання чинності цим Законом положення абзацу третього частини дванадцятої статті 39 цього Закону застосовується до посад, що стали вакантними в установленому законодавством про працю порядку. Відповідно до положення абзацу третього частини дванадцятої статті 39 цього Закону особа не може бути керівником одного і того ж закладу загальної середньої освіти більше ніж два строки підряд (крім тих, що розташовані в **населених пунктах** з одним закладом загальної середньої освіти).

Отже, особа, яка обіймала посаду керівника закладу освіти на день набрання чинності цим Законом, після завершення строку дії чинного контракту має право обіймати посаду керівника цього ж закладу освіти ще два строки підряд у разі визнання її переможцем конкурсів. Крім того, в населених пунктах з одним закладом загальної середньої освіти кількість строків перебування на посаді не обмежена. Проте за будь-яких умов після завершення кожного строку перебування на посаді керівника закладу

загальної середньої освіти має відбуватися новий конкурс на зайняття відповідної посади.

Крім того, варто мати на увазі, що для врахування особливостей і специфіки функціонування кожного закладу освіти чи регіону, кожен засновник має затвердити своє положення про конкурс на посаду керівника закладу загальної середньої освіти, в якому, зокрема, прописати вимоги до членів конкурсної комісії та порядок її формування.

6. Відповідно до абзацу другого частини дванадцятої статті 39 Закону з особою, яка призначається на посаду керівника закладу загальної середньої освіти **вперше**, укладається трудовий договір строком на два роки. Після закінчення строку дії такого строкового трудового договору та за умови належного його виконання сторони мають право продовжити строк дії відповідного строкового трудового договору ще на чотири роки без проведення конкурсу, адже згідно з абзацом третім частини дванадцятої цієї статті до першого шестирічного строку включається дворічний строк перебування на посаді керівника закладу загальної середньої освіти, призначеного вперше. Під словом «вперше» розуміється призначення на посаду керівника закладу загальної середньої освіти особи, яка не обіймала раніше аналогічної посади в жодному закладі загальної середньої освіти.

VI. Щодо мережі закладів загальної середньої освіти

Засновникам і керівникам закладів загальної середньої освіти у подальшій діяльності щодо формування мережі та забезпечення функціонування відповідних закладів потрібно враховувати таке:

1) у Законі не вживаються терміни «I ступінь» чи «I-II», «I-III ступені». Натомість Закон містить терміни «початкова школа», «гімназія», «ліцей». Відповідно до абзацу восьмого частини першої статті 35 Закону заклад загальної середньої освіти, що здійснює освітню діяльність на декількох рівнях загальної середньої освіти, має тип закладу вищого рівня, на якому провадиться освітня діяльність (це означає, що якщо, наприклад, заклад освіти здійснює свою освітню діяльність на першому і другому рівнях повної загальної середньої освіти, то він має називатися «гімназією», якщо на другому і третьому – «ліцеєм»);

2) не всі положення Закону набрали чинності з дня, наступного за днем його опублікування, тобто з 18 березня 2020 року. Так, зокрема, з **1 вересня 2024 року** набирають чинності такі вимоги Закону:

- ✓ кількість учнів у класі (наповнюваність класу) державного, комунального закладу освіти не може становити більше 24 учнів, які здобувають початкову освіту (абзац другий частини другої статті 12). До 1 вересня 2024 року наповнюваність у класі не може перевищувати 30 осіб (підпункт 11 пункту 3 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону);
- ✓ початкова школа має функціонувати як окрема юридична особа або як структурний підрозділ гімназії (абзац п'ятий частини першої статті 35);

- ✓ гімназія та ліцей мають функціонувати як окремі юридичні особи (абзац шостий частини першої статті 35);
- ✓ для започаткування та провадження освітньої діяльності комунального ліцею у його складі має бути створено та функціонувати не менше чотирьох 10 класів (абзац восьмий частини першої статті 32);

3) як виняток, за рішенням засновника ліцей може також забезпечувати здобуття базової середньої освіти (абзац сьомий частини першої статті 35). Ця норма набирає чинності одночасно з набранням чинності всім Законом, проте вона не змушує засновників закладів освіти приймати наразі якісь спеціальні рішення щодо функціонування ліцеїв. Це положення Закону визначає вектор у питанні формування мережі ліцеїв: ліцей з можливістю здобуття в ньому базової середньої освіти – це скоріше виключення, аніж правило. Крім того, Закон передбачає затвердження Кабінетом Міністрів України окремого положення про ліцей;

4) одночасно на всіх рівнях повної загальної середньої освіти можуть здійснювати свою освітню діяльність лише заклади загальної середньої освіти, особливості освітньої діяльності яких визначені міжнародними договорами України, приватні та корпоративні заклади освіти (абзац дев'ятий частини першої статті 35), а також мистецький і спортивний ліцеї (частина п'ята статті 35);

5) у прикінцевих та перехідних положеннях Закону передбачені зміни до Закону України «Про освіту», зокрема до частини другої статті 13, відповідно до яких опорні заклади освіти мають забезпечувати на належному рівні здобуття **виключно початкової та базової середньої освіти**. У контексті положення абзацу шостого частини першої статті 35 Закону, згідно з яким «гімназія та ліцей мають функціонувати як окремі юридичні особи», який набирає чинності з 1 вересня 2024 року, опорні школи мають не пізніше 1 вересня 2024 року припинити забезпечувати здобуття профільної середньої освіти;

б) відповідно до статті 32 Закону:

- мережа закладів загальної середньої освіти формується відповідно до законодавства з урахуванням соціально-економічної та демографічної ситуації, а також відповідно до культурно-освітніх та інших потреб територіальної громади та/або суспільства;

- рішення про утворення комунальних **початкових шкіл, гімназій** як окремих юридичних осіб, їх реорганізацію, ліквідацію чи перепрофілювання (зміну типу) приймають **районні, міські, сільські, селищні ради**;

- рішення про утворення **комунальних ліцеїв** як окремих юридичних осіб, їх реорганізацію, ліквідацію чи перепрофілювання (зміну типу) приймають **Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, міські ради (міст з населенням більше 50 тисяч)**;

- ліцеї можуть бути утворені та здійснювати освітню діяльність за умови дотримання вимог цього Закону, **ліцензійних умов та положення про ліцей, затвердженого Кабінетом Міністрів України**;

- у разі реорганізації чи ліквідації закладу загальної середньої освіти засновник **зобов'язаний забезпечити учням можливість продовжити здобуття загальної середньої освіти на відповідному рівні освіти;**

- реорганізація і ліквідація закладів загальної середньої освіти у сільській місцевості допускаються лише після громадського обговорення проєкту відповідного рішення засновника.

Отже, Закон не передбачає можливості подальшого функціонування шкіл «I-III ступенів», крім закладів загальної середньої освіти, особливості освітньої діяльності яких визначені міжнародними договорами України, а також приватних, корпоративних закладів освіти та закладів спеціалізованої освіти – мистецьких і спортивних ліцеїв (Закон не передбачає функціонування початкових шкіл у складі військових і наукових ліцеїв).

Тобто, починаючи з дня набрання чинності Законом, сільські, селищні, районні, міські (міст з населенням менше 50 тисяч) ради **не мають права створювати нові комунальні ліцеї**. Такі комунальні ліцеї можуть утворюватися обласними, міськими радами (міст з населенням більше 50 тисяч), а також Верховною Радою Автономної Республіки Крим. Проте, якщо ліцей (заклад загальної середньої освіти III, II-III чи I-III ступенів) було утворено сільською, селищною, районною, міською радою (міста з населенням менше 50 тисяч) до набрання чинності цим Законом, відповідна рада має забезпечити функціонування такого ліцею, але не більше ніж до 1 вересня 2024 року. Втрата права «утворювати» не означає втрату права залишатися засновником таких закладів до 1 вересня 2024 року, коли набере чинності абзац шостий частини першої статті 35 Закону, згідно з яким «гімназія та ліцей мають функціонувати як окремі юридичні особи». У засновника закладу освіти залишається загальне право, передбачене абзацом першим частини першої статті 32 Закону, щодо прийняття рішення про утворення, реорганізацію, ліквідацію чи перепрофілювання (зміну типу) закладу загальної середньої освіти. Крім того, засновник має передбачений цією ж статтею 32 Закону обов'язок **забезпечити учням можливість продовжити здобуття загальної середньої освіти на відповідному рівні освіти у разі реорганізації чи ліквідації закладу загальної середньої освіти**.

Отже, до 1 вересня 2024 року сільські, селищні, районні, міські (міст з населенням менше 50 тисяч) ради мають прийняти одне з таких управлінських рішень стосовно кожного із заснованих ними раніше закладів загальної середньої освіти «I-III», «II-III» або «III» ступенів, у тому числі опорних:

а) змінити тип таких закладів на початкову школу («I ступінь») або гімназію, яка забезпечуватиме здобуття виключно базової середньої освіти («II ступінь») або початкової освіти і базової середньої освіти («I-II ступінь»);

б) для забезпечення здобуття профільної середньої освіти ініціювати передання закладу загальної середньої освіти в управління обласній раді шляхом зміни його засновника.

Ураховуючи зазначені вище положення, засновники таких закладів загальної середньої освіти мають достатньо часу «перехідного» періоду, щоб проаналізувати мережу закладів освіти, врахувати демографічні показники,

міграційні процеси на певній території, пов'язані у тому числі з активною забудовою території, спланувати ефективну, доступну і спроможну мережу початкових шкіл і гімназій та закріпити за ними територію обслуговування. Обласним радам необхідно розпочати роботу над формуванням мережі ліцеїв, які за умови наявності стандарту профільної середньої освіти та відповідної типової освітньої програми і на підставі відповідного рішення Кабінету Міністрів України зможуть з 2024 року запровадити трирічні освітні програми в межах дванадцятирічної повної загальної середньої освіти (підпункт 4 пункту 3 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про освіту»).

VII. Щодо центрів професійного розвитку педагогічних працівників

Важливою новелою Закону є започаткування діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників (абзац другий частини третьої статті 52 Закону).

Пунктом 5 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону визначено завдання органам місцевого самоврядування та місцевим державним адміністраціям до 1 вересня 2020 року «забезпечити створення районних, міських (районних у містах) центрів професійного розвитку педагогічних працівників шляхом реорганізації науково-методичних (методичних) установ (центрів, кабінетів), крім закладів післядипломної освіти, та організувати і забезпечити відбір працівників до зазначених центрів на конкурсних засадах».

Звертаємо увагу на те, що засади формування та функціонування мережі центрів професійного розвитку педагогічних працівників, їх основні функції та завдання будуть визначені відповідним Положенням, що має затвердити Кабінет Міністрів України. На сьогодні одним із пріоритетних завдань Міністерства є розроблення відповідного проекту, що після його громадського обговорення та погодження в установленому порядку буде подано на розгляд Уряду. Тому просимо всіх зацікавлених осіб слідкувати за новинами на офіційному вебсайті Міністерства та після оприлюднення проекту Положення про центр професійного розвитку педагогічних працівників взяти участь у його громадському обговоренні.

VIII. Академічна доброчесність

До засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності закладів освіти віднесено, зокрема, академічну доброчесність і нетерпимість до проявів корупції та хабарництва (частина перша статті 6 базового Закону України «Про освіту»). Відповідно до частини першої статті 15 Закону України «Про повну загальну середню освіту» виховний процес у закладах освіти має спрямовуватися, у тому числі на формування нетерпимості до проявів корупції та порушень академічної доброчесності.

Згідно з частиною першою статті 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час

навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Закон України «Про повну загальну середню освіту», зокрема стаття 42, деталізує та доповнює відповідні положення Закону України «Про освіту», зокрема зобов'язує всіх дотримуватись академічної доброчесності, встановлюючи види відповідальності за її порушення.

Що вважається порушенням академічної доброчесності, чітко визначено у частині четвертій статті 42 Закону України «Про освіту» та у частині четвертій статті 43 Закону України «Про повну загальну середню освіту». Ці дві статті двох законів України є основою для формування кожним закладом загальної середньої освіти своїх внутрішніх процедур і процесів щодо забезпечення академічної доброчесності. Звертаємо увагу і на те, що частина четверта статті 42 Закону України «Про освіту» доповнена двома новими видами порушення академічної доброчесності, зокрема:

надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;

вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

Згідно з частиною другою статті 42 Закону внутрішня система забезпечення якості освіти формується закладом освіти та має, зокрема, включати механізми забезпечення академічної доброчесності, порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності, види академічної відповідальності педагогічних працівників та учнів за конкретні порушення академічної доброчесності. **Методичні рекомендації** з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти будуть розроблені Державною службою якості освіти України, затверджені Міністерством освіти і науки України та оприлюднені на офіційних вебсайтах.

При розробленні механізмів забезпечення академічної доброчесності варто завжди пам'ятати про те, що:

1) формування та забезпечення дотримання академічної доброчесності учасників освітнього процесу має відбуватися з обов'язковим дотриманням їхньої гідності та прав;

2) перелік видів академічної відповідальності педагогічних працівників визначений частиною п'ятою статті 42 Закону України «Про освіту» та частиною п'ятою статті 43 Закону України «Про повну загальну середню освіту», а перелік видів академічної відповідальності учнів – частиною шостою статті 42 Закону України «Про освіту» та частиною сьомою статті 43 Закону України «Про повну загальну середню освіту». Крім того, згідно з частиною сьомою статті 42 Закону України «Про освіту» зазначені види академічної відповідальності можуть бути деталізовані або доповнені іншими видами академічної відповідальності за конкретні порушення академічної доброчесності. Але це питання має бути обов'язково визначене внутрішніми

документами закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти (педагогічною радою) та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності;

3) відповідно до частини десятої статті 43 Закону види академічної відповідальності, що можуть бути застосовані до учнів та педагогічних працівників, повинні бути співмірними із вчиненими порушеннями. За одне порушення може бути застосовано лише один із видів академічної відповідальності.

При цьому, варто пам'ятати, що механізми забезпечення академічної доброчесності мають бути спрямовані насамперед на формування у педагогічних працівників та учнів **культури доброчесності** та нетерпимості до будь-яких проявів недоброчесної поведінки, у тому числі корупції, хабарництва та будь-яких форм обману, а також на **запобігання вчиненню** академічної недоброчесності, а не на покарання за вчинення відповідних дій.

Всі інші питання щодо формування системи та механізмів академічної доброчесності будуть деталізовані у згаданих вище методичних рекомендаціях з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Шановні вчителі, керівники закладів освіти, представники засновників, батьки та учні!

Будь-який ЗАКОН завжди спрямований на **ЗМІНУ** суспільних відносин. Новий Закон України «Про повну загальну середню освіту» також містить перелік новацій, кожна з яких спрямована на забезпечення інтересів учнів і вчителів, як основних учасників освітнього процесу. Звертаємо вашу увагу на те, що основою суспільних відносин у сфері загальної середньої освіти відповідно до Закону мають стати (якщо ще не стали) **людино і дитиноцентризм, педагогіка партнерства, єдність навчання, виховання та розвитку учнів, безпечне освітнє середовище, повага до гідності КОЖНОГО учасника освітнього процесу, академічна доброчесність, відсутність будь-якої дискримінації (привілеїв чи обмежень) за будь-якою ознакою тощо.**

З повагою

Т. в. о. Міністра

Любомира МАНДЗІЙ